

**TA'LIM OLUVCHILARNI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBİYALASH PRINSIPLARI,  
BOSQICHLARI, USULLARI**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12112652>

**Ismanov Komil Ismanovich**

*O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Akademiyasi katta o'qituvchisi*

**Annotatsiya:** *Maqolada globallashtirish sharoitida yoshlarni ma'naviy-ma'rifiy va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash texnologiyalari va uni pedagogik amaliyotga tatbiq etish mexanizmlarini takomillashtirish, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan yoshlarga oid davlat siyosatining mazmun-mohiyati va strategik ahamiyatini yoshlar ongiga singdirish usullarini takomillashtirish, yoshlarni ma'naviy-ma'rifiy va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda ijtimoiy fanlarning pedagogik imkoniyatlarini aniqlashtirishdan iborat.*

**Kalit so'zlar:** *Ta'lim-tarbiya, texnologiya, ma'naviyat, ma'rifat, mexanizm, vatanparvarlik.*

**Аннотация:** *В статье в условиях глобализации рассматриваются технологии воспитания молодежи в духе духовности и патриотизма и совершенствование механизмов ее реализации в педагогической практике, совершенствование методов воспитания сущности и стратегической важности государственной политики. о молодежи, внедренный в нашей стране в сознание молодежи, - заключается в выяснении педагогических возможностей общественных наук в образовании в духе просвещения и патриотизма.*

**Ключевые слова:** *Образование, технологии, духовность, просвещение, механизм, патриотизм.*

**Abstract:** *In the article, in the conditions of globalization, the technologies of educating young people in the spirit of spirituality and patriotism and improving the mechanisms of its implementation in pedagogical practice, improving the methods of instilling the essence and strategic importance of the state policy on youth implemented in our country into the minds of young people, - consists in clarifying the pedagogical possibilities of social sciences in education in the spirit of education and patriotism.*

**Key words:** *Education, technology, spirituality, enlightenment, mechanism, patriotism.*

Kishilik jamiyatida ma'naviy-ma'rifiy tarbiya, adolatlilik, jo'mardlik, ma'naviy bag'rikenglik, madaniy yuksalish, insonparvarlik va vatanparvarlik mavzusini tushunish barcha davr gumanitar fan vakillari (antik va o'rta asrlarda qomusiy olimlari) va boshqa soha mutaxassislari uchun o'rganilishi dolzarb ijtimoiy voqelik va ilmiy tadqiqot ob'ekti bo'lib kelgan. Alohida ta'kidlash lozimki, kishilik jamiyatining tarixiy rivojlanishi, o'ziga xos ob'ektiv va sub'ektiv omillariga bog'liq bo'lib, ijtimoiy, siyosiy, harbiy, diniy, ma'daniy va

ma'naviy munosabatlar o'z davrining ijtimoiy ong darajasi mahsuli bo'lib, vatanparvarlik va jumardlik, tug'ilib o'sgan yurtga sadoqat, adolat tushunchasi har bir davrda shaxs va jamiyat qarashlarida turlicha namoyon bo'lgan hamda yangicha ma'no-mazmuni aks ettirgan holda davr ruhini o'zida singdirib, ajdodlardan avlodlarga tosh va g'orlarda, hayvonlar terisida chizilgan rasmlar, hunarmanchilik asarlari, og'zaki va yozma manbalar asosida yetib kelgan. Jamiyat ongida vatanparvarlik g'oyasining elementlari paydo bo'lib, tarixiy shart-sharoitlar, rivojlanish genezisi, madaniy yuksalish, ta'lim va tarbiya, diniy e'tiqod, ijtimoiy ongda moddiy manfaatdorlik, shaxsiy va umumiy daxldorlik hamda uning xususiyatlari tahlili, ma'naviy hodisaning ijtimoiy jarayon bilan integratsiyasini yuzaga keltiradi. Bu jarayon milliy va umuminsoniy sifatlarni o'zida aks ettirib, har bir davr va jamiyat uchun hayotiy zarurat bo'lgan vatanparvarlik g'oyasining yuzaga kelishiga zamin bo'lib xizmat qilgan.

Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash tizimi uzluksiz jarayon bo'lib, u bir-biriga bog'liq siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy, g'oyaviy-mafkuraviy, madaniy-ma'rifiy tadbirlar majmuasidan iborat. Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari qarorlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlari va farmoyishlari, Qurolli Kuchlarning umumharbiy nizomlari va boshqa qonun hujjatlariga muvofiq olib boriladi. Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari muntazam ravishda tizimli va ilmiy asosda tashkil etiladi. Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash tizimi quyidagilardan iborat:

–ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy-ma'naviy ahamiyatga molik qadriyatlarni, Vatanga muhabbat va sadoqat ruhini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, kasb-hunar ta'limi va oliy ta'lim muassasalari;

–ommaviy va harbiy-vatanparvarlik ishlarini amalga oshiradigan davlat va nodavlat notijorat tashkilotlari, shuningdek boshqa tashkilotlar.

Quyidagilar yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning asosiy prinsiplari hisoblanadi: ilmiylik; tarixiylik; aniqlik va tezkorlik; muntazamlilik; faollik; ta'lim va tarbiya ishlarining uyg'unligi; tarbiya jarayonining izchilligi; harbiy-vatanparvarlik tarbiyasida erishilgan ijobiy natija va yutuqlarga tayanish.

Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash usullari yoshlarda zarur hayotiy bilim, ko'nikma, mahorat va mustahkam irodani, yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantirishga qaratilgan, ularning ongi, ruhiyati va faoliyatiga ta'sir ko'rsatadigan omillardan iborat.

Quyidagilar yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning usullari hisoblanadi:

–ishontirish;

–mashq qildirish va mustaqil ishlash;

–kuzatish;

–rag‘batlantirish;

–o‘rnak ko‘rsatish va shaxsiy namuna.

Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash turli shakllarda, jumladan, ilmiy-amaliy anjumanlar, savol-javob kechalari, kitobxonlik, o‘yinlar, mashhur kishilar bilan uchrashuvlar tarzida va boshqa shakllarda tashkil etiladi. Ular ma‘naviy-ma‘rifiy ishlarning rang-barangligini ta‘minlaydi, pirovard natijada jamiyatda sog‘lom ijtimoiy-ma‘naviy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Bunda quyidagi shakllarustuvor ahamiyatga ega bo‘ladi:

– ma‘ruza o‘qish, savol-javob kechalari, yakka va jamoaviy suhbatlar;

– boy hayotiy tajribaga ega bo‘lgan harbiy xizmatchi va faxriylar, ilm-fan, madaniyat va sport sohalarida, turli musobaqa va tanlovlarda g‘olib bo‘lishgan shaxslar bilan uchrashuvlar;

– ilmiy-nazariy va amaliy konferensiyalar, seminar-treninglar, muayyan mavzuga bag‘ishlangan kechalar, bahs-munozaralar, viktorinalar, davra suhbatlari;

– to‘plangan ilg‘or tajribalarni o‘rganish va ommalashtirish;

– jamoatchilik fikri va harbiy jamoalardagi ma‘naviy-ruhiy muhitni o‘rganish;

– teleko‘rsatuv va radioeshittirishlar, film va multfilmlar, badiiy va musiqiy asarlar, askar qo‘shiqlari, ommaviy axborot vositalari, veb-saytlar va elektron o‘yinlar va boshqa texnik vositalardan foydalanish;

– urush va mehnat faxriylari, jangovar harakatlar ishtirokchilari, davlat va nodavlat notijorat tashkilotlari vakillari bilan uchrashuvlar tashkil etish;

– harbiy xizmatga chaqiriluvchilar kuni, mardlik saboqlarini o‘tkazish va ekskursiyalar uyushtirish.

Davlat yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash tizimini tashkil etish, uning natijalari monitoringini yuritishni ta‘minlaydigan asosiy institut hisoblanadi. Davlat yosh avlodning tarbiya jarayonini oilada, maktabgacha ta‘lim, umumiy o‘rta ta‘lim, kasb-hunar ta‘limi va oliy ta‘lim muassasalarida, harbiy xizmat davomida, shuningdek, fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari, turli davlat va nodavlat notijorat tashkilotlari doirasida tashkil etadi.

Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ishlari quyidagi to‘rt bosqichda amalga oshiriladi:

a) birinchi bosqich (3-7 yoshdagilar) atrofdagi olam, Vatan haqida dastlabki tasavvurlar paydo bo‘ladigan bosqich hisoblanib, unda oila va maktabgacha ta‘lim muassasalarida bolalarga turli she‘rlar, kuy va qo‘shiqlar o‘rgatish, multfilm va turli o‘yinlar namoyish etish, rasmlar chizish orqali dunyoni anglash, davlat ramzlari (bayroq, gerb, madhiya) bilan tanishish asosida ularda ona-yurtga muhabbatni shakllantirishni o‘z ichiga oladi. Ushbu bosqichda quyidagilarga asosiy e‘tibor qaratiladi:

– harbiy-vatanparvarlik yo‘nalishida dastlabki tasavvurlarni shakllantirish maqsadida ertak va hikoyalar aytib berish;

- ona-Vatanga muhabbat, Vatan himoyasi muqaddas burch ekani bilan bog‘liq mavzulardagi she‘r va qo‘shiqlarni yod oldirish;
- bolalarning tasavvurini kengaytirishga doir rasmlar chizdirish va jismoniy qobiliyatini mustahkamlash uchun turli musobaqa va tanlovlarni tashkil etish, shu orqali ularni ma‘naviy rag‘batlantirish;
- harbiy-vatanparvarlik mavzusidagi multfilmlar namoyish etish va turli o‘yinlar o‘tkazish;
- harbiy muzeylar va harbiy-vatanparvarlik mavzusi bilan bog‘liq madaniyat va istirohat bog‘lariga ekskursiyalar uyushtirish;
- b) ikkinchi bosqichda (7-16 yoshdagilar) o‘quvchilarning Vatanga muhabbati va sadoqatini mustahkamlash, ona-yurt oldidagi farzandlik burchini yuksak mas‘uliyat bilan bajarish, ularda Qurolli Kuchlarimizga bo‘lgan ijobiy fikrlarni yanada kengaytirish, harbiy xizmat nufuzini ko‘tarish, yoshlarning jismonan sog‘lom, ma‘naviy yetuk, keng dunyo qarashli, mustaqil fikr yuritadigan barkamol inson sifatida shakllantirish kabi ezgu ishlarga da‘vat etiladi. Bu bosqichda:
  - zamonamiz qahramonlari haqidagi maqolalar, badiiy adabiyotlarni mutolaa qilish;
  - umumiy o‘rta ta‘lim muassasalarida harbiy-vatanparvarlik yo‘nalishida madaniy-ma‘rifiy tadbirlar, mavzuli kechalar va qo‘shiq tanlovlari tashkil etish, spektakllardan lavhalar namoyish qilish;
  - o‘quvchi yoshlar ishtirokida “Vatanimni ko‘z qorachig‘idek asrayman”, “Yurt taqdiri-mening taqdirim” mavzularida insholar tanlovini tashkil etish;
  - sog‘lomlashtirish oromgohlarida “Temurbekning izdoshlari”, “O‘zbekiston farzandlari botir bo‘lur” kabi mavzularda sport musobaqalari va tadbirlar tashkil etish;
  - harbiy-vatanparvarlik mavzusida badiiy va hujjatli filmlar, multfilmlar namoyish etish va ularning muhokamasini o‘tkazish;
  - darslik va o‘quv-metodik qo‘llanmalarga buyuk sarkardalarimizning hayoti va faoliyati haqidagi ma‘lumotlarni kiritish, ularning jasorati, fidoyiligi va qahramonliklari to‘g‘risida yorqin misollar asosida hikoya qilib berish;
  - oliy harbiy ta‘lim muassasalari, kasb-hunar kollejlari va akademik litseylarning maxsus guruhlari va harbiy qismlarga ekskursiyalar tashkil etish;
  - “Mard o‘g‘lon” davlat mukofotiga sazovor bo‘lgan yurtdoshlarimiz bilan uchrashuvlar o‘tkazish, ular erishgan yutuq va natijalarni yoshlar o‘rtasida keng targ‘ib qilish;
  - umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining yuqori sinf o‘quvchilari ishtirokida
- v) uchinchi bosqich (16-18 yoshdagilar) yoshlarda Vatanga va uning himoyasi uchun munosib xizmat qilishga ruhan va jismonan tayyorlikni ta‘minlashga yo‘naltiriladi. Mazkur bosqichda yuqoridagi vazifalarga qo‘shimcha ravishda quyidagi masalalarga e‘tibor qaratiladi:
  - yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlash, harbiy xizmatga nisbatan ularning mustaqil fikri va ijobiy qarashlarini shakllantirish, vatanparvarlik tuyg‘ularini kuchaytirib borish;

–o‘quvchi yoshlarning nazariy va amaliy bilim va ko‘nikmalarini boyitish maqsadida mudofaa ishlari bo‘limlari va harbiy qismlar, o‘zini o‘zi boshqarish organlari, davlat va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikda turli sermazmun va qiziqarli tadbirlar tashkil etish;

–milliy armiyamiz uchun jismonan baquvvat va ma‘nan yetuk yoshlar zarurligi, harbiy xizmatning ahamiyati, Qurolli Kuchlarda olib borilayotgan islohotlar haqida batafsil ma‘lumot berib borish;

g) to‘rtinchi bosqich (18-30 yoshdagilar) yoshlarning jismoniy va ma‘naviy qobiliyati, yetakchilik ko‘nikmalari va intellektual salohiyati, umumiy va professional malakasini oshirish, ularni o‘z ustida muntazam ishlash, sog‘lom hayot kechirishga undash va shunga erishishni nazarda tutadi. Ushbu bosqichda quyidagi jihatlarga e‘tibor qaratish talab etiladi:

–yosh avlodni har tomonlama yetuk, intellektual va ma‘naviy salohiyati yuksak, ota-ona va Vataniga sadoqatli insonlar etib tarbiyalashning ahamiyati to‘g‘risidagi tasavvur va bilimlarni yanada boyitish;

–Vatan himoyasiga doimo tayyor bo‘lish va Qurolli Kuchlar safida xizmat burchini o‘tayotgan yoshlar bilan faxrlanish, konstitutsion burch va harbiy qasamyodga sodiqlik tuyg‘ularini shakllantirish;

–Harbiy xizmat sharoitlariga moslashish va harbiy ixtisosliklarni puxta egallash, har qanday qiyinchilikka tayyor turish, matonat va jasorat fazilatlarini mustahkamlash, qurol-aslaha, harbiy texnika, davlat va harbiy mulkni asrab-avaylash ko‘nikmalarini rivojlantirish;

–Jangovar tayyorgarlik va harbiy mahoratni muntazam oshirib borish, harbiy jamoada qaror topgan o‘zaro yordam va do‘stona munosabatlarni qadrlash kabi fazilatlarini shakllantirish;

–Yoshlarning o‘z tanlagan kasbini puxta egallashi va yetuk mutaxassis bo‘lib yetishishi uchun yaqindan ko‘maklashish;

–Kitobxonlikni keng targ‘ib etish, jamiyatda yuksak ma‘naviyatni qaror toptirishda badiiy asarlarning roli va ahamiyatini yoshlar ongiga singdirish;

–Milliy mafkuramizga zid bo‘lgan yot g‘oyalarga qarshi tanqidiy qarash va mafkuraviy immunitetni, o‘ziga ishonch, hushyorlik va ogohlik tuyg‘ularini mustahkamlash;

–Yoshlarda faol hayotiy pozitsiya va o‘zining mustaqil fikr-mulohazalarini aniq bayon eta olish, mas‘uliyatni his etish, qat‘iy tartib va intizomga rioya qilish fazilatlarini shakllantirish, ularni qat‘iyatli bo‘lishga o‘rgatish.

Ta‘lim oluvchilarda vatanparvarlik darajasi ko‘rsatkichlarini pedagogik tahlil qilish va baholashda sevimli xalqning shon-sharafi, qadr-qimmat, madaniyati va an‘analariga ehtiyotkorlik bilan qilingan munosabatda o‘z ifodasini topadi. Vatanparvarlik fuqarolar yakdilligi yosh va mustaqil O‘zbekiston davlati barpo etilayotgan negizdir. Ayni shu narsa jamiyatni qayta o‘zgartirish yo‘lidagi qiyinchiliklarni yengib o‘tishga, hamjihatlik va hamkorlikka erishishga yordam beradi.

Globalashuv jarayonlarining dunyo ilm-fani va ta‘lim jarayonlariga ta‘siri, shubhasiz. Dunyoni yangicha rivojlanish yo‘liga burgan bunday katta masshtabdagi hodisaning salbiy oqibatlaridan ihotalanish va ijobiy jihatlardan samarali foydalanish bo‘yicha ilmiy

asoslangan xulosalar, taklif va tavsiyalar ishlab chiqish ijtimoiy fan sohalari ilmiy jamoatchiligi oldidagi eng dolzarb masalalardan hisoblanadi. Bunday sharoitda zamonaviy talablarga javob beradigan sifatli ta'lim tizimiga globallashuvning salbiy oqibatlariga qarshi kurash va yoshlar ongini yot ta'sirlardan saqlashning muhim omili sifatida qarash lozim.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:**

1. Alimov S.K. "Globallashuv davrida axloq va din o'rtasidagi munosabatning falsafiy tahlili" Dissertatsiya, T:2018. -B-37.
2. Aslonova S. "Milliy g'oya fanidan interaktiv metodlar asosida ma'ruza olib borish texnologiyasi" (Respublika ilmiy- amaliy konferensiya materiallari) T.: 2017 yil, 29 bet.
3. Axlidinov R.Sh. Sotsialno-pedagogicheskie osnovy upravleniya kachestvom obshchego srednego obrazovaniya (na mater. Natsionalnoy programmy po podgotovke kadrov): Diss. ... dokt. ped. nauk. – Tashkent, 2002.
4. Achildiev A.S. Milliy istiklol goyasi – millatlararo munosabatlarni takomillashtirish omili. Avtoreferat, T., 2004.-B- 19.
5. G'oziev E.O'qituvchining etnopsixologik xususiyatlari // Xalq ta'limi. – Toshkent, 1999. - №1. – B. 85-86.